

NOI DOCUMENTE DESPRE REUNIUNEA "LIRA" DIN BEIUȘ

de
VIOREL FAUR

Societățile culturale au avut, la începutul acestui secol, un rol important în acțiunea de conștientizare a locuitorilor, de pregătire a acestora pentru actul istoric de la 1 Decembrie 1918, care a marcat momentul înfăptuirii statului național unitar român, ca operă fundamentală a poporului nostru. Activitatea societăților (a reuniunilor de diferite feluri) a avut, deci, un caracter militant, realitate pusă - cu deosebire în evidență - de cercetările mai recente. Cunoașterea cât mai cuprinzătoare a spiritului care a animat preocupările lor, cu scopul de a le fi restituit istoricul, rămîne o cerință științifică de o presantă actualitate. Ne aflăm, sub acest raport, în etapa depistării de surse informative, adică în cea a pozitivismului, care își dovedește încă valabilitatea. După publicarea majorității documentelor culturale, care conțin referințe de o certă valoare despre manifestările spirituale românești în epoca modernă, este posibilă refacerea traiectului esențial al vieții noastre publice, a activismului cultural, în conexiune firească cu cel politic. Din această perspectivă, considerăm că este prioritară introducerea în circuitul științific a informației documentare necunoscute, pentru a fi puse la dispoziția cercetătorilor acele mărturii în temeiul cărora urmează să fie elaborate monografiile și studiile de sinteză, care să conducă, în final, la integrarea - cât mai obiectivă -, în istoria generală, a eforturilor altor factori culturali, menite să contribuie la fortificarea conștiinței naționale și la afirmarea tendințelor de unitate din societatea românească. Cu acest prilej întreprindem recuperarea unor asemenea surse istorice privitoare la Reuniunea "Lira" din Beiuș. Este vorba de 12 note și comentarii despre activitatea ei (în anii 1906 și 1907), apărute în paginile ziarului "Tribuna" (din Arad). Documentele în discuție nu au intrat pînă acum în atenția cercetării istoriografice, fapt care ne determină să le dăm publicității, în ideea unei necesare reactualizări a acestora, a valorificării lor științifice.

Reuniunea de cîntări "Lira" din Beiuș a constituit obiectul unor lucrări anterioare¹, în cuprinsul cărora au fost reliefate principalele aspecte ale perioadei de constituire a acesteia, demersurile efectuate de conducerea ei pentru obținerea aprobării statutelor de funcționare a societății, precum și realizarea de manifestări publice, ce au stîrnit suspiciunile autorităților statului dualist austro-ungar, care au recurs la măsuri represive. Prin intermediul materialelor publicistice pe care le retipărim se adaugă noi elemente pentru o viitoare lucrare monografică despre reuniunea muzicală beiușeană și, în sens mai cuprinzător, pentru recompunerea peisajului cultural românesc din Bihor.

1 Petru E. Papp, *Din trecutul Beiușului. Pagini de glorie și de jertfe*, "Doina". Tipografie și librărie, Beiuș, 1928, p. 53-57; Viorel Faur, *Contribuții la cunoașterea istoriei Bihorului (II). Beiușul cultural*, Editura Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, 1971, p. 110-119; Idem, *Istoricul frămîntărilor pentru înființarea și consolidarea Reuniunii de cîntări "Lira" din Beiuș (1905-1912)*, în *Crisia*, 1977, p. 178-192; Idem, *Aspecte ale luptei românilor din Crișana pentru afirmare culturală între 1849-1918*, în *Revista de istorie*, Tomul 33, 1980, nr. 5, p. 884-886

Într-o notă despre **Viața românilor din Beiuș**² sînt elogiute strădaniile în direcția relizării unei convergențe a forțelor locale (ale intelectualilor și meșteșugarilor), numai în acest mod fiind posibilă "o adevărată înfățișare"³ națională, cu efecte sigure în viitor. Fără îndoială că această inițiativă era salutară, putînd servi drept "pildă și altor români"⁴, din imperiul bicefal. Ca și în secolul precedent, a fost practică organizarea unor așa-zise "conveniri sociale", care nu erau altceva decît niște paravane în fața oficialităților, stînjinite în intențiile lor de a efectua un control deschis asupra vieții naționale românești. erau, de asemenea, cele mai bune și eficiente ocazii pentru reprezentanții populației românești de a se sfătui asupra multor "treburi" naționale realmente presante, astfel că sub acoperirea unor asemenea înfățișări săptămînale se consumau, de fapt, forme proprii de desfășurare a dialogului politic, cu rezultate stimulative pentru lupta de rezistență la oprimarea străină și de emancipare dintr-o situație istorică de această factură. Ca un ecou fidel al evenimentelor poate fi apreciată corespondența particulară (semnată de Mugurel) apărută în același ziar. Autorul acesteia era convins că scrie cîteva "rînduri înălțătoare despre acel colț locuit de români", unde "s-a sărbătorit, în presara anului nou, ivirea păcii și primul fruct al bunei înțelegeri", mai exact un "concert de forțe" realizat de membrii Reuniunii "Lira" din Beiuș, înființată în anul 1905. Concertul a avut un real succes de public, dovedind ce poate produce un act de solidaritate națională autentică. Merite deosebite, în configurarea acestei manifestări culturale, au avut Viora Ciordaș, dr. Ioan Ciordaș (președintele societății muzicale beiușene) și profesorul Ioan Bușița (dirijorul corului reuniunii⁶). Dereținut și comentariul din partea finală a corespondenței: "Azi sufletul mi-e mîngîiat, inima plină de o rară veselie, văzînd că am ajuns vremuri cînd dispar neînțelegerile din trecut și tot mai tare se închiagă rîndurile oamenilor de bine"⁷.

Deși a fost proiectată organizarea de către reuniune a unui concert în "a doua zi de Paști"⁸, acesta a fost amînat -din cauza desfășurării de alegeri de deputați pentru parlament- pentru "a doua zi de Rusalii"⁹. Se spera că acesta va fi "unul din cele mai grandioase (din) cîte s-au dat pînă acum în Bihor"¹⁰. Aceasta și datorită împrejurării că reuniunea își cîștigase deja un "bun renume", fiind invitată să participe și la expoziția din București¹¹, ceea ce constituia un eveniment de excepție¹², capabil să contribuie la consolidarea unității noastre culturale. Din nota intitulată **Beiușenii la expoziție** aflăm numele celor 36 de locuitori ai Beiușului care au participat la această impresionantă manifestare¹³ spirituală a românilor de pretutindeni. Corul reuniunii beiușene (alcătuit din 20 de persoane) a interpretat **Marșul regal** (de Gavriil Musicescu) -care se încheia cu expresia incandescentă: "**Trăiască România!**"- și **Două inimi** (de G. Dima). Efectul a fost copleșitor pentru membrii corului mixt al Reuniunii "Lira": "Nu mai erau aplauze cele ce se auzeau. Era un ropot și un zgomot surd, era izbucnirea unui sincer și uriaș entuziasm, însoțit de filfăiatul miilor și miilor de pălării"¹⁴. A fost, într-adevăr, o stare de spirit de o extraordinară tensiune

2 Tribuna, 1906, nr. 1, p. 5

3 Ibidem

4 Ibidem

5 Ibidem, nr. 7, p. 4

6 Ibidem

7 Ibidem

8 Ibidem, nr. 56, p. 4

9 Ibidem, nr. 94, p. 5

10 Ibidem

11 Ibidem

12 Ibidem, nr. 133, p. 5

13 Ibidem, nr. 164, p. 2

14 Ibidem, nr. 164, p. 3-4

patriotică, care atesta vigoarea sentimentelor de solidaritate națională, în pofida unor artificiale fruntarii despărțitoare.

De un interes aparte sînt, ca surse informative, articolul semnat de dr. Constantin Pavel (ea secretar al reuniunii) și raportul prezentat de dr. Ioan Ciordaș în adunarea generală din 6 decembrie 1906, la capătul unui an și mai bine de existență a "Lirei". Dr. C. Pavel observa, cu deplin temei, că "adunările despărțămîntului beiușean al Astreii", care constituie "singurul mijloc și prilej de a se întruni în mijlocul poporului de la sate"¹⁵ (subl. ns. -V. F.), nu satisfăceau cerințele momentului istoric, care impunea o extindere a posibilităților de contact cu populația rurală, pentru a i se face o educație în spirit național și a o scoate, în acest fel, dintr-o păgubitoare latență politică. Era timpul, aprecia cunoscutul profesor beiușean, ca să se reflecteze, cu mai multă responsabilitate, și asupra "factorilor vitali ai încheșării și dăinuirii noastre"¹⁶, între care și "graiul național", la cultivarea căruia contribuia și reuniunea muzicală "Lira", situație care îi dă "drept la viață"¹⁷, la o afirmare și mai pregnantă în viața culturală din depresiunea Beiușului. La rîndul său, dr. I. Ciordaș face unele comentarii de o incontestabilă semnificație: "Cîntarea pătrunde la inimă ...Dacă vrem să vedem poporul lîngă noi, în silințele noastre culturale întru dezvoltarea limbei și literaturii, să-l învățăm doinele și cîntările, căci acesta e graiul poporului, prin graiul acesta ne va înțelege, și prin graiul acesta se va potența conștiința, demnitatea lui și mîndria de limbă și originea lui! Iată rostul și totodată direcțiunea pentru ce și încătrău trebuie să-și dezvolte reuniunea noastră activitatea. Nu cred să fie nimeni între noi, care nu și-ar ținea de sfință datorința a lucra în această direcție pentru salvarea averii noastre comune, a culturii noastre unitare (subl. ns. -V. F.), căci nu e individ vrednic de numire de om și român, cine nu-și împlinește această datorință"¹⁸. Sînt, de asemenea, evocate "zilele memorabile de 27, 28, 29, august" 1906, petrecute de membrii reuniunii în capitala țării libere, care "vor fi amintiri neșterse pururea pentru reuniunea noastră"¹⁹. Nu vor fi uitate, desigur, nici "aplauzele fenetice" din Arenele Romane din București, încununare cu "diploma de recunoștință, medalia de aur a reuniunii și separat cea a dlui Bușița"²⁰. Toate acestea, mărturisirea președintelui reuniunii, ne "dau putere și curaj cu mult mai mare decît cuvintele mele slabe"²¹.

De altfel, se impune precizarea că era, cu adevărat, nevoie de tenacitate și spirit temerar, deoarece reuniunea a avut de întâmpinat mari primejdii și adversități, reușind să intre în legalitate abia după cîțiva ani de stăruințe și eforturi, de rezistență la presiunile autorităților. Dintre acestea, notăm refuzul primpretorului din Beiuș de a aproba susținerea unui concert, completat cu pedepsirea -la plata unor amenzi- celor 24 de "diletanți" care s-au implicat în activitatea de pregătire a manifestării respective²². Referindu-se la această chestiune, Eugeniu Nyéki remarcă, fără echivoc, faptul că oficialităților "le-a fost ghimpe în ochi debutul frumos al beiușenilor la expoziția română din arenele romane"²³. Ca atare, intervenția lor era o expresie pregnantă a politicii guvernărilor de oprire a naționalităților, de impedimentare a dorinței lor de afirmare în toate planurile vieții, inclusiv în cel al creației spirituale.

15 Ibidem, nr. 225, p. 4

16 Ibidem

17 Ibidem

18 Ibidem, nr. 226, p. 4-5

19 Ibidem

20 Ibidem

21 Ibidem

22 Ibidem, 1907, nr. 145, p. 4

23 Ibidem, nr. 170, p. 5

Parcursarea celor 12 materiale publicistice pe care le reproducem ca anexe la prezentul comentariu facilitează cunoașterea unor informații documentare nevalorificate în lucrările anterioare, extinzându-se astfel câmpul reconsiderărilor istorice actuale.

Anexe documentare:

1

Viața românilor din Beiuș

Anul ce se rostogolește a fost pentru românii din Beiuș an roditor, care a lăsat bună sămânță și pentru cel viitor.

Duhul înțelegerilor s-a sălășluit în sufletele acelor fruntași români, cari neconținut ar fi trebuit să muncască pentru a neamului înaintare. Acest duh li-a luminat mințile și azi se pot și ei mândri că lumea aude vești bune despre beiușeni. Vestea, ce o am primit acum mai în urmă ne îmbucură. Inteligența de acolo, împreună cu măestrii, în presara de anul nou va da un concert, dovadă despre o adevărată înfățișare.

Un lucru și mai frumos e din partea lor punerea la cale a convenirilor sociale. Inteligența cu măestrii, în toată sîmbăta sara, se adună la un loc și se sfătuiesc asupra altor multe treburi, ce se țin de noi.

Fie-le spre laudă. Viitorul apropiat ne va aduce vești și mai îmbucurătoare. Le scriem acestea cu gândul să servească de pildă și altor români.

(Tribuna, 1906, nr. 1, p. 5)

2

O zi de mare însemnătate la Beiuș

-Correspondență particulară-

Cine e creștin trebuie să știe ierta greșala deaproapelui său, căci numai prin aceasta se adevărește de om vrednic de societate, om cu cultură mai înaltă. Ți-o spun din motivul, căci și între noi s-a(u) ivit mici neînțelegeri, ce ar trebui date uitării și să fim iară buni prieteni, ca mai înainte. Eu îți întind mîna de împăcare, tu primești-o. Te-am știut întodeauna de cel mai mare iubitor de adevăr și de cel mai însuflețit pentru lucruri românești, frumoase și plăcute.

De cîte ori nu povesteam noi despre mișcările literare ale românilor și tu nu știai ce să te faci de emoționat sub presiunea unei atare conveniri.

Tu ești acum departe de mine, nu mai putem să petrecem ore întregi în astfel de conversări, dar cred că vei fi plăcut atins cînd, luînd pana, îți înșir rînduri înălțătoare despre acel colț locuit de români, unde și tu și eu am petrecut cele mai frumoase zile ale copilăriei noastre. E vorba de Beiuș. Doamne, cîtă bucurie este în sufletul meu, cînd îți scriu aceste rînduri! Aici s-a sărbătorit, în presara anului nou, ivirea păcii și primul fruct al bunei înțelegeri.

De ani de-a rîndul nu era în Beiuș nici o mișcare culturală. Un somn adînc, al letargiei groase, stăpînea întreaga suflare românească. Azi? Reîntoarce-te și vei vedea tot aceea viață plăcută, ce se poate găsi la frații cari, în bună înțelegere, trăiesc între sine. A fost un semn al vremii.

Îți aduci bine aminte de zilele din toamnă, cînd ne-am adunat în casina română să ne sfătuiam cum am putea înființa o reuniune de cîntări. Cei pesimiști, dar totodată și cei cu o judecată serioasă, credeau de o imposibilitate, ca românii din Beiuș să poată duce la izbîndă

un atare lucru frumos. Eu am crezut, am și scris mult pe tema asta și iată, în presara de Silvestru, prăznuirăm primele roade, primul concert.

Concertul a fost concert de forță, cu un program variat, executat într-un mod excelent. N-a fost nici un punct care să nu facă cea mai plăcută impresie asupra publicului ascultător. Multe dintre puncte au fost bisate, așa "Andaluza", "Pîc" și "Marș regal". Au plăcut foarte mult cîntarea "Copii ai patriei iubite" și "Cucuruz cu frunza-n sus", aceasta din urmă de mîiestrul Șerban; dizertația "Importanța reuniunilor de cîntări", de Cornel Papp, a fost bine primită. Tot așa "La oglindă", de Coșbuc, declamată de d-șoara V. Sferle, a fost răsplătită cu vii aplauze, dovadă că publicul recunoscător a știut să răsplătească munca cinstită și dezinteresată a neobosiților membri ai reuniunii.

Succesul atît moral, cît și material, al concertului de acum va înmulți numărul membrilor ei. Toată lauda se cuvine membrilor activi, cari s-au știut achita, într-un mod atît de frumos, de datoria lor de români însuflețiți.

Azi în Beiuș toți sunt un element social. Nici o diferență între clasele sociale. Măestrii se simt tot atît de bine în sînul acestei reuniuni, precum ceilalți. Merit deosebit are d-na Viora Ciordaș, care, cu amabilitatea cunoscută, conversează, cu plăcere cu ori care membru al reuniunii. Tot aceasta se poate spune despre vrednicul prezident, dr. I. Ciordaș; despre conducătorul corului, ce să-ți scriu? Bușița este omul muncii și jertfește orice osteneală numai ca să poată pune la cale lucruri frumoase și înșelătoare.

După concert, urmat de dans pînă în zori de zi, dominînd o animație generală.

Dragă! Cît mi-ar fi plăcut să te văd și pe tine la acest concert în mijocul oamenilor, cari odată umblau pe căi rătăcite iar azi, reîntorcîndu-se la ogașul drumului bun, dat-au la o parte greșalele din trecut și, întinzînd mîna de împăcare, s-au pus în rîndul oamenilor domnici de a isprăvi fapte demne de laudă.

Azi sufletul mi-e mîngîiat, inima plină de o rară veselie, văzînd că am ajuns vremuri cînd dispar neînțelegerile din trecut și tot mai tare se închiagă rîndurile oamenilor de bine din acel oraș, unde și noi am crescut și copilarit.

Ție ți-am adus prima veste îmbucurătoare și sînt sigur că viitorul apropiat nu ne va lipsi de vești tot mai bune. Acum te las.

Al tău,

Mugurel

(Tribuna, 1906, nr. 7, p. 4)

3

Concert în Beiuș

Concertul, ce se plănuise să-l dea Reuniunea de cîntăreți din Beiuș pe a doua zi de Paști a fost amînat din cauza alegerilor dietale. Primim acum știrea că Reuniunea de cîntări va concerta a doua zi de sf. Rusalii.

Concertul promite a fi unul dintre cele mai grandioase cîte s-au dat pînă acum în Bihor. Membrii reuniunii, în frunte cu dl. I. Ciordaș și dl. I. Bușița, își dau toate nizuințele să facă cinste Beiușului prin formarea unei vieți românești mai pronunțate, a unei societăți românești bine încheigate și însuflețită pentru tot ce e bun și folositor. Reuniunea tineră are bun renume. A fost invitată și la expoziția din București.

Suntem în deplina convingere că va alerga întreaga inteligență din jur să ia parte la acest concert, fără să aștepte încă invitare deosebită.

Cînd este vorba de a sprijini întreprinderi folositoare, cînd este vorba de a ne face cinste nouă tuturor, să nu aștepte nimeni să i se facă înbieri, ci să-și facă datoria de bun român și fără ele.

Asta-i dorința noastră și a tuturor românilor de bine.

(Tribuna, 1906, nr. 94, p. 5)

4

Viața românească în Beiuș

Primim următoarea veste îmbucurătoare: Reuniunea de cîntări și muzică din Beiuș, ajungînd în mîni viguroase, pusă fiind sub oblăduirea oamenilor dornici de muncă și înaintare, oameni însuflețiți pentru tot ce e frumos și înălțător, înaintează foarte bine. După succesul primului concert, dat în iarna trecută, numărul membrilor reuniunii se sporește peste așteptare.

Ți-e drag văzînd cîntînd alături de tineri oameni înaintați în etate.

Acum e în pregătire un al doilea concert, ce are să înalțe mult prestigiul vieții românești din acel orășel, ce odinioară era românesc, acum însă cotropit de străini, îndeosebi de jidani, cari vin aici din alte locuri, fiindcă li se asigură foarte ușor modul de trai.

Viața românească ce se înfiripează în Beiuș întărește în noi nădejdea credinței de mai bine și va face să dispară cu desăvîrșire bănuiala unor oameni cari presupuneau că românii din Beiuș nu sunt în stare să se prezinte lumii ca români în (toată -n. n.) puterea cuvîntului.

Concertul ce se va da a doua zi de Paști va fi împreunat cu o surprindere rară. Treisprezece copilași sub vîrstă de 11 ani, îmbrăcați în haine de călușer, cu căciula pe ureche, cu opincuțe ușoare, împodobiți cu zurgălaie, vor juca frumosul nostru joc național "Călușerul" și "Bătuta".

A se crește copiii în acest spirit, a-i deprinde la tot ce e românesc, este cel mai viu semn că în Beiușul nostru viața românească înflorește.

(Tribuna, 1906, nr. 56, p. 4)

5

Reuniunea de cîntări din Beiuș

de sub conducerea prof. I. Bușița va sosi în curînd în București, unde va lua parte la expoziție.

(Tribuna, 1906, nr. 133, p. 5)

6

Beiușenii la expoziție

Joi după prînz, cu trenul de 4 ore, au sosit la Arad un grup de 36 de români din Beiuș, partea cea mai mare coriști, cari pleacă la București la marele festival, ce se va aranja în zilele de 8 și 9 septembrie.

Fieștecare dintre ei avea cocardă roșie la piept, cu inscripția: "Excurzionistii din Beiuș".

Iată numele excurzionistilor:

Damele: Cornelia Bușița prof., Eugenia Radu, Oct. Stolojan directoare, Maria Waltner.

Dșoarele: Irina Ciu(r)dar, Ana Chidioșan, Tinca Chioran, Florica Kövári, Ginuța Papp, Ninuca Papp, Elena Pinter, Ecaterina Papluca, Eugenia Tăbăcar, Elisa Ștefănica, Veturia, Elvira Sferle și Cornelia Tira.

Domnii: Augustin Antal preot, Victor Andru jurist, Aurel Ardelean tehnic, Ioan Bușița prof., Nicolae Bolcaș jurist, Nicolau Bîndea, V. Boldin, Aug. Ciavici cand. de adv., Ioan Cosma măestru, Victor Fildan catihet-rector, dr. Constantin Pavel prof., dr. Nicola adv., George Meze, Flore Meze, Teodor Man, George Mitraș, Mihai Papluca și George Tira măiestri.

Cu trenul de 5 ore și-au continuat călătoria spre Timișonra cu dorul fierbinte de a ajunge cât mai curînd pe pămîntul României.

(Tribuna, 1906, nr. 160, p. 2)

7

Corul din Beiuș

Reuniunea de cîntări din Beiuș, cu un cor numai de 20 persoane, a cules aplauze nesfîrșite. Dirigiat acest cor mixt de profesorul I. Bușița a știut să rîpească cu totul miile de ascultători prin două cuvinte, cu cari se termina "Marșul regal" al mult regretatului Muzicescu. Aceste cuvinte au fost: "Trăiască Romînia!"

Spuse aceste cuvinte de corul din Beiuș, unde liceul românesc e aproape maghiarizat, au avut efect de o mie de ori mai mare, decît dacă le-ar fi spus un maestru al retoricei. Nu mai erau aplauze cele ce se auzeau. Era un ropot și un zgomot surd, era izbucnirea unui sincer și uriaș entuziasm, însoțit de fîlfăiatul miilor și miilor de pălării. "Două inimi", melodioasa compoziție a maestrului G. Dima, a susținut însuflețirea.

(Tribuna, 1906, nr. 164, p. 3-4)

8

Reuniunea de cîntări din Beiuș

-Adunarea generală-

Beiuș, 6 dec.

Cu bucurie vin să încredințez cîteva momente din viața noastră.

Sunt manifestări de la care se așteaptă o bună înțrîmarea a vieții românești din acest colț al romînilor.

Beiușul, cu trecutul său istoric, cu așezămintele sale culturale vechi, încă din vremurile mari ale crepării de ziuă peste neamul nostru, este chemat ca și în lupta și silințele pentru trezirea și luminarea păturei de jos, să ieie partea sa, vrednică de trecutul său, vrednică de jertfele ce le-au adus mărețele figuri ale bisericei române și harnicii bărbați ai neamului nostru din veacul scăpătat.

Lipsa și marea trebuință a acestei lucrări cu durere s-a simțit mai ales în mișcările anilor din urmă.

Fruntașii și chemații luminători și sprijinători ai intereselor poporului de aici, au văzut că adunările despărțămîntului beiușean al Astei înființat și acesta numai în vremea din urmă - , singurul mijloc și prilej de a se întruni în mijlocul poporului de la sate, nu ajunge. Au observat că toată Asociațiunea noastră, cu desbaterile și discursurile ei academice, devine mai mult o instituție de formă, fără de nici un rost și influență asupra rîndurilor de jos.

Drept aceea, anul trecut supt scutul acestui despărțămînt s-a înființat o reuniune de cîntări, avînd în frunte pe zealous și simpaticul avocat dr. I. Ciordaș, om cu inimă și simț pentru toate treburile românești.

A fost vremea să ne nizuim a eși odată din atmosfera moleșirii și a filisterismului și să ne înălțăm mintea și inima în sferele mai înalte ale cugetării, unde avem să ne dăm seama de ceea ce suntem și noi pe lumea aceasta, de ființa, chemarea și rostul nostru etnic și social.

Este vremea cînd oamenii noștri trebuie să se cugete mai din adinsul asupra factorilor vitali ai închegării și dăinuirii noastre naționale.

Și punctul de gravitațiune în privința aceasta este lupta pentru cultivarea aceluia mijloc, prin care și în care se afirmă gândirea, simțirea și caracterul deosebit al unui individ și mai ales al unui popor.

Acesta este graiul național.

El este cea mai bună și adevărată carte de bottez a nemului nostru. În el stau răspândite firele din care se deapănă istoria noastră. În el zac tănuite comorile de artă și frumos ale sufletului românesc: zbuciumul de dor și jale al doinelor, al cântecelor și al muzicii noastre.

Dovadă că ce avere s-ar putea deșgropa pe calea aceasta din scrisul poporului nostru, că ce rol ar avea o muncă intensivă în privința aceasta, este rezultatul abia de un an al reuniunii de cîntări din Beiuș.

În jurul ei s-au întrunit oamenii noștri din toate rîndurile. Iar cele trei concerte date în loc și mai ales cel din București îi dau drept la viață și fac vrednică de băgarea în seamă și sprijinul tuturor cari au simț și inimă și gând pentru cultura română.

*

Adunarea generală s-a ținut în 4 dec. a. c. Președintele d. I. Ciordaș, mîndru de viul interes ce se vedea din fețele numărösului public-mai toți membrii activi, ajutători, fondatori și pe viață-, la orele 4 din zi deschide adunarea generală.

Rostită cu multă rutină oratorică și dragoste de cauză, aceasta vorbire face cea mai bună impresie asupra tuturor.

Se porcede la dezbaterile afacerilor. Iau parte doamnele: Livia dr. Cosma, v. d. Waltner, Cornelia Bușița, d. șoara Oct(avia) Stolojan și dl. dr. G. Cosma, dr. C. Popovici, Ioan Keri și dr. C. Pavel.

Se alege de conducător harnicul tirer I. Meze. Iar dl. Bușița, căruia forurile mai înalte i-a interzis conducerea mai departe a reuniunii, se proclamă de director de onoare, rugîndu-l ca cu priceperea și sfaturile sale să ne stee și de acum înainte întru ajutor.

Secretarul reun(iunii) unanim se alege dr. C. Pavel.

S-au înscris un număr frumos de membrii fondatori, pe viață și vreo 70-80 inși de membri ajutători. După aceste, dr. I. Ciordaș, președintele, mulțumind tuturor celor de față pentru viul interes, ridică ședința.

Amintesc încă că adunarea, cu regret luînd la cunoștință demisia dlui Bușița, protestează contra atacului mișelesc al (...) fițuicilor din Oradea Mare, ca și cum reuniunea ar fi stăpînită și condusă de simțăminte antipatriotice, atunci cînd ea țintește luminarea, povățuirea și cultivarea poporului.

Scopul ei este cultura. Se și miră omul cum astfel de obrăznicii (...) află crezămînt în cercurile mai înalte.

Păi, dacă stăm noi așa, în chipul acesta azi mîne dăm acolo, că dacă cineva ne-ar bănuî, că românii au furat vîrfurile turmurilor de la biserica Notre Dame din Paris, momentan ne-ar lua în cercetare disciplinară.

Și noi trebuie să protestăm și în contra acestei învinuiri.

Secretarul reuniunii,
Dr. C. Pavel

(Tribuna, 1906, nr. 225, p. 4)

Din încredințarea comitetului, pe care l-ați pus în fruntea reuniunii de cîntări, mi-am luat voia a convoca pe ziua de azi adunarea generală a reuniunii, cu scopul de a vă raporta despre activitatea noastră din anul trecut, iar de altă parte a ne sfătui asupra chestiilor cari ne preocupă și așteptăm dezlegare de la adunarea generală.

A trecut un an de zile de la înființarea reuniunii de cîntăreți, și după un an de muncă sosit-a vremea să le adunăm într-un mănunchiu roadele muncii noastre, să ne facem bilanțul și să ne dăm seamă: ce am lucrat și ce am neglijat, ce am profitat și ce am pierdut? Cu bilanț dublu datoriu adunării generale. Unul este bilanțul referințelor și succesorilor morale ale reuniunii, iar celălalt al celor materiale. Vă rog a ne urmări cu atențiune și controlul binevoitor al Dvoastre la prezentarea acestor bilanțuri și vă rog a ne scuza pentru eventualele greșeli, nedespărțite de greutatea începutului.

Deschid ședința și totodată îmi iau voia a vă raporta despre activitatea și rolul și însemnătatea reuniunii noastre, decopciind din raportul meu bilanțul financiar, despre care va raporta dl. casar.

Doamnelor și domnilor

Soarta noastră îmi reamintește soarta fraților orfani, cari rămași de mici fără tată și fără mamă, au ajuns sub grija tutorului, dimpreună cu moșia lor moștenită de la părinți. Tutorul a risipit averea, și pe cînd cel mai mare dintre frați a ajuns la vîrstă și a început să lucre el în partea lui de moșie, tutorul era bogat și puternic, iar orfanul majorean sărac și slab și în zadar s-a silit, în zadar și-a vărsat toate puterile în ogorul înțelenit, căci singur nu biruia cu stricăciunea anilor de tutorie.

După multe eforturi însă ajunsese el a fi tutor peste frații săi și preluînd economia întregii moșii rămasă de părinți, cu sprijinul fraților săi, lucrînd împreună pentru scăparea averii comune, în scurt timp s-au recules și au ajuns să vadă roada muncii lor, belșug și economie înfloritoare.

Frați orfani, fără părinți ne-am trezit și noi, **poporul român** pe acestea plaiuri. Bogăția nespus de mare a inimelor și a sufletelor noastre, tăria brațelor noastre, multă și lungă vreme s-au risipit și pînă ce alții s-au întărit, noi am scăpat din puteri, interese comune, pe lîngă cari ne-am fi grupat, nu am putut cîștiga, și în lipsa acestor copcii ne-am înstrăinat unul de altul, ne-am rupt în serviciul intereselor singuraticice egoiste, dar astfel dismembrați nici în direcție particulară nu am putut progresa. Ajunsese însă majorean fratele cel mai mare, și preluînd tutoria, ni-a chemat pe toți întru ajutor pentru apărarea averii comune și pentru desvoltarea ei!

Fratele majorean este: inteligența românească; iar frații ei sunt: cărturarii, industriașii, poporul sărac și cerșitor, iar averea comună pentru a căreia înfloriri umăr la umăr trebuie să lucre acești frați, copcia ce-i înălțuiește într- un singur trup este **cultura românească**! Noi cu toții ne înfîlmim în ogorul ei, fieștecare după puterea sa ară cîte o brazdă, ca apoi de roadele muncii noastre să înflorească moșia comună, pe care noi o întărim și care mai tîrziu pe noi ne va întări.

Modesta noastră reuniune, ea încă a arat pînă acuma trei brazde în ogorul vieții noastre culturale. Abia că și-a știut pronunța numele, tînră de tot, a arat prima brazdă în seara de Săn Vasii a anului trecut, și în urma acesteia văzut-am frumos, mult promițător înflorind înfrățirea cărturarilor din Beiuș cu masa inteligentă, inimoasă și mîndră a meseriașilor noștri.

Ne-am înfrățit, ne-am cunoscut și am înțeles porunca vremii, că dacă vrem să ne fericim în masă și particular, mai nainte de toate o bază solidă trebuie să creăm subț picioarele noastre, care ne nutrește, ne întărește și acelaș cuget și sînge varsă în vinele noastre! Nu trebuie să descriu eu succesul, rezultatul stă înaintea ochilor Dvoastre și acesta e faptul că atît de strîns este mănunchiul nostru a(l) coriștilor, deosebiri de clasă atît de adînc sînt

delăturate unele dintre noi, cugetul și simțul nostru în așa mare măsură e solidar, încât nici celea mai scîrboase atentate nu ne pot desființa!

A doua brazdă arată că reuniunea noastră se datează din a doua zi de Rusalii. Aceasta a fost prima noastră încercare de a-l trage mai aproape de sînul nostru pe înstrăinatul frate, pe orfanul popor, atunci am rostit primul cuvînt, cu care chematu-l-am în slujba culturii românești să stea alături de noi!

Încercarea noastră n-a fost deșartă, graiul nostru nu a sunat în pustiu, căci văzutu-i-am pe frații noștri cu căldură și încredere privind la noi, împreună ne-am veselit și le-am admirat smaragdele desgropate din ogorul întelenit al culturii noastre.

Împreună am vărsat lacrimi de bucurie la auzul "Ano Lugoiano" și al celorlalte cîntări și la săriturile zburdalnice ale fătoșilor călușari. Am învățat, d-nelor și d-nilor, cu prilejul acestui concert, că cea mai directă și scurtă cale, pe care poți trece poporul între șanțurile culturii românești este cîntarea. Ea este comoara lui sfințită de jale, ea poartă ferecate durerile noastre, și în graiul ei plînge și n-are repaos amarul nădejzilor moarte... Cîntarea pătrunde la inimă, și o masă mare dacă vrei să cucerești, cucerește-i inima și atunci totul ai cîștigat!... Dacă vrem să vedem poporul lîngă noi, în silințele noastre culturale întru dezvoltarea limbei și a literaturii, să-i învățăm doinele și cîntările, căci acesta este graiul poporului, prin graiul acesta ne va înțelege, și prin graiul acesta se va potența conștiința, demnitatea lui și mîndria de limbă și originea lui! Iată rostul și totodată direcțiunea pentru ce și încătrău trebuie să-și dezvoalte reuniunea noastră activitatea. Nu cred să fie nimeni între noi, care nu și-ar ținea de sfință datorință a lucra în această direcție pentru salvarea averii noastre comune, a culturii noastre unitare, căci nu e individ vrednic de numire de om și român, cine nu-și împlinește această datorință, prima linie față de sine, de a-și nobilita sufletul și a-și adăpa inima la izvorul culturii românești, de-a face parte din reuniune cu scop de sfinț și măreț, cum este reuniunea noastră!

D-nelor și d-nilor! Zilele memoriale de 27, 28, 29 august a. c. vor fi vecinice și neperitoare dovezi pe lîngă dreptul de existență al reuniunii noastre, pe lîngă trăinicia ei, dar totodată dovezi pe lîngă trăinicia ei, dar totodată dovezi pe lîngă meritul aceluia, care a ținut de coarnele plugului, cînd s-a arat a treia brazdă, care cu muncă neobosită, cu zel sfînt, cu abnegațiune și cu atîta jer(t)fă, ce trece puterile omului de rînd, a vărsat viață, sînge și simțămînt, iscusință și disciplină în reuniunea noastră. Zilele petrecute la expoziția generală din București vor fi amintiri neșterse pururea pentru reuniunea noastră și pentru vrednicul ei conducător: dl. Ioan Bușița.

Nu trebuie să vă desfășor eu rezultatul reuniunii noastre de cîntări, ajuns în vîrsta ei abia de un jum(ătate) an, ci aplauzele frenetice din arenele romane, diploma de recunoștință, medalia de aur a reuniunii, și separat cea a dlui Bușița, ne dau o putere și un curaj cu mult mai mare decît cuvintele mele slabe!

D-nelor și d-nilor! Iată pagina activelor din bilanțul moral al reuniunii noastre, ș-acum să vă prezint și pagina perderilor!

Trebuie să vă raportează despre o pierdere, ce ne amenință și pentru a cărei delăturare cu dinadinsul trebuie să ne unim, cu atît mai vîrtos, deoarece pierderea aceasta ar tăia adînc în reuniunea noastră. Înalțul ministru a aflat anume de bine a-i interzice dlui Bușița de a sta în fruntea conducerii corului, din motiv: pentru insinuările malițioase contra reuniunii noastre, în urma rolului și splendidului succes de la București!

Mă restrîng de astă dată numai la constatarea faptului, căci chestia aceasta vom pertracta-o mai la vale.

Acum d-nelor și d-nilor, vă rog a pune la cumpănă lucrările reuniunii noastre, și cred că îndestulirea și recunoștința D-voastre vor fi o nouă răsplată pentru toți aceia cari pe aceasta cale muncesc în ogorul culturii românești!

Iar Dv., frați și surori coriste, priviți cu mândrie la bilanțul prezentat, căci și viitorul îndepărtat cu admirație va urmări faptele voastre. Dați-mi voie însă să vă avertizez într-o privință.

Despre Orfeu se zice că atât de frumos a cântat din liră, încât auzind de el zeița infernului și delectându-se în cântarea lui, i-a dat voie, ca pe soția sa trecută din viață s-o readucă din infern; i-a poruncit însă că pe calea spre lumea vieții să nu se uite îndărăpt. Orfeu însă îmbătat și încrezut de atîta grație nu și-a învins patima curiozității, ci a privit îndărăt, și drept pedeapsă a urmat, că și-a pierdut nevasta, și în zadar a umblat să o cîștige, nu a mai aflat-o...

Să nu ne încredem și să nu ne lăsăm ademeniți de succesele ajunse; să nu ne îndestulim cu ceea ce am făcut pînă acum, căci numai la începutul începutului suntem, ci să lucrăm împreună umăr la umăr, altminterlea ne vom perde unul de altul, ne vom înstrăina unul de altul și urmașii noștri numai ruine vor găsi.

(Tribuna, 1906, nr. 226, p. 4-5)

10

O rectificare

Mai zilele trecute am dat știrea că în biserica din Mediaș (Mizieș -n.n.) a cântat corul Reuniunii de cîntări din Beiuș, sub dirigenția lui M. Cosma.

Știrea, așa cum a fost dată, era eronată, pentru că, durere:

Corul reuniunii nu mai există, deci nici conducător nu poate avea! Dintre vechii coriști, abia mai sunt cinci! Deci, dacă s-a auzit cîntarea în aceste biserici, au fost numai cîțiva particulari cîntăreți, fără a fi "cor" organizat! Trist, dar e așa! Corul desființat odată, ca atare nu mai cîntă, dar -credem- celor ce au voce și știu cînta le stă în liberă voie a cînta atunci și acolo unde doresc! Nimeni n-are dreptul a împiedica pe particulari să cînte! Măcar cîntecele triste lăsați-ni-le..., vesele și așa nu mai avem...

Reuniunea de cîntări, care a stat sub egida "Astrei", neaprobîndu-i-se statutele, imediat după aceea s-a desființat. Iar acei cari cîntă sunt numai niște diletanți însuflețiți.

(Tribuna, 1907, nr. 129, p. 6)

11

Încă unul la răvaș

Noi, românii din Beiuș, am voit să ne înființăm -sub scutul desp(ărțămîntului) Beiuș al "Astrei" -o reuniune de cant și muzică. Din acest motiv am și înaintat la guvern statutele înființîndei reuniuni, cu ce rezultat se știe, precum și goana mișelească împotriva zelosului profesor I. Bușița, care ni-a făcut cînte și la expoziția din București. Așa, pe neașteptate, ne-am pomenit fără statute și fără reuniune.

A venit însă vremea, ca în tot anul să se-țină adunarea anuală a desp. Beiuș al "Astrei". Înainte de adunare un grup de diletanți s-au constituit pentru aranjarea unui concert și reprezentații teatrale; nu se va mira nime, că înainte de adunare diletanții au ținut probe. Dar ce a visat, ce nu, protopretorele din Beiuș a refuzat concesiile pentru concert și, ca adaos, a pornit cercetarea contra diletanților, că ei ar forma o reuniune și anume care a fost dizolvată și, dictum factum, se pornește o goană mișelească contra diletanților și diletantelor, urmează ascultarea de martori fără sfîrșit și în urmă ne-am trezit cu judecata pretorului.

Toți diletanții, la număr 24, au fost pedepsiți pentru transgresiune cu 20 coroane, pentru că au participat la formarea unei reuniuni fără de statute aprobate, prin urmare contrară legilor.

Diletanții după nume sunt: Mihail Cosma, George Meze, George Koevari, Ioan Cosma, dr. I. Ciordaș, Nicolau Bâdea, Ioan Matica, Demetriu Vancu, Gavril Liber, Teodor Hoza, Nicolau Bolcaș, Veturia Sferle, Elvira Sferle, Ana Kilner, Ana Kideoșan, vâd. Ieni Radu, Florică Koevari, Ecaterina Papluca, Rozalia Mitraș, Tecla Lazăr, Amalia Pap, Mărioara Țiș și Lucreția Crișan, locuitori din Beiuș.

Dl. avocat dr. I. Ciordaș a făcut recurs la vicecomitele contra sentințelor. Rezultatul vi-l voi comunica la vremea sa.

Eugeniu Nyéki

(Tribuna, 1907, nr. 145, p. 4)

12

De la Beiuș -Correspondență particulară a "Tribunei"- Diletanți pedepsiți

Românii din Beiuș au voit să-și înființeze o reuniune de cant și muzică, statutele au fost înaintate spre aprobare guvernului, însă fără de rezultat; așa reuniunea, care a funcționat numai interinal, într-o adunare ordinară s-a dizolvat și averea reuniunii a fost donată despărțământului Beiuș al "Astrei".

Statutele nu s-au vidimat din partea guvernului, parte pentru invidia patrioților față de înaintarea noastră, dar mai ales le-a fost ghimpe în ochi debutul frumos al beiușenilor la expoziția română și în arenele romane, s-au făcut insinuări fără de sfârșit, mai ales în contra a lor doi profesori și-au descărcat săgețile lor veninoase.

Dracul însă nu doarme, cu nimicirea reuniunii nu s-au îndestulit, ci strigă moarte contra doinelor românești. Primpretorele a pornit cercetare, pentru că mai mulți au cântat în cor la biserică și la serbările desp. Beiuș al Astrei. Grozav păcat au comis; au cântat românește și toți diletanții, la număr 24, au fost pedepsiți pentru transgresiune cu câte 20 coroane, pentru că ar fi participat la formarea unei reuniuni fără de statute aprobate.

Cîtă perfidie, cîtă răutate! Să-l lauzi pe D-zeu în biserică, să rolezi(i) la serbări culturale cu doinele noastre, comiți transgresiune.

Contra judecății gravaminoase a pretorelui, dl. dr. I. Ciordaș a înaintat o apelată, bine motivată, la vicecomitele, pentru achitarea diletanților.

E ciudat, cînd e vorbă de o acțiune în contra noastră, aceea se efectuește în grabă, abia peste trei săptămîni ne-a sosit judecata vicecomitelui, dar nu spre mulțămirea noastră.

Pedeapsa dlor dr. Ioan Ciordaș, Mihai Cosma și Georgiu Meze s-a mărit cu 20 coroane, iar s-a scăritat cu 12 coroane la Ioan Matica, Georgiu Coevari, Todor Hoza, Elvira Sferle, Ana Kilner, Ana Chidioșan, Florica Coevari, Ecaterina Papluca, Rozalia Mitraș, Tecla Lazăr, Marioara Țiș și Lucreția Crișan.

Contra sentinței forului al II-lea asemenea am înaintat recurs la ministrul afacerilor interne pentru achitare și anularea sentințelor; mai mult din principiu am înaintat recurs, ca să nu recunoaștem că prin cîntarea doinelor noastre am comite transgresiune(...) ²⁴.

Eugeniu Nyéki

(Tribuna, 1907, nr. 170, p. 5)